

ВІДГУК

рецензента доктора юридичних наук, професора Вікторії Бабаніної на дисертацію Тетяни Чумакової на тему: «Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Приватизація має історичне значення, оскільки саме вона стала основою економічних перетворень, що визначили перспективи соціального, економічного й політичного розвитку. Водночас слід зазначити, що доволі різними й навіть суперечливими є оцінки процесу приватизації. Зокрема, було проголошено, що приватизацію слід здійснювати на засадах законності, державного регулювання та контролю, надання громадянам України пріоритетного права на придбання державного майна, забезпечення їх соціальної захищеності й рівності прав, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, урахування особливостей приватизації відповідних об'єктів, застосування переважно конкурентних способів приватизації тощо. Проте, складається враження, що замість форми стимулювання економічного розвитку приватизація перетворилася на спосіб розподілу та перерозподілу власності між обмеженим колом осіб з метою концентрації суспільного багатства. Крім того, за роки незалежності України так і не було створено концептуальної стратегії приватизації як складника системного управління об'єктами державної власності з обґрунтованою відповіддю на питання про оптимальну частку державного сектору залежно від галузі. Проте державний бюджет України вносять завищені очікувані надходження від приватизації, які не виконують.

У юридичній літературі по-різному підходять до окреслення питань кримінально-правової характеристики незаконної приватизації державного, комунального майна: що саме належить до предмета цього кримінального

правопорушення об'єктів державного земельного та житлового фондів; визначення моменту закінчення кримінального правопорушення та законодавчої конструкції складу; розуміння неправомочної особи і способу, використання якого призводить до заниження вартості майна, співвідношення із суміжними складами кримінальних правопорушень.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки.

Вивчення дисертації та наукових публікацій авторки засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертантці визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему. У роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження. Дисертантка проаналізувала значну кількість джерел, ґрунтовно вивчила роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації з удосконалення кримінального законодавства щодо незаконної приватизації державного, комунального майна. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено в дев'яти наукових публікаціях, з яких три статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, і шість тез у збірниках матеріалів наукових доповідей, що оприлюднені на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях.

Аргументовано, що встановлені правові механізми та процедури приватизації призвели до прийняття необґрунтованих рішень, а численні зловживання та порушення процедури приватизації стали перешкодами на шляху розвитку економіки України. Зокрема, 2015 року кількість внесених відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ст. 233 КК України становила 29 кримінальних правопорушень, 2016 року – 10 (–65,5 %), 2017 року – 26 (+160 %), 2018 року – 17 (–34,6 %), 2019 року – 22 (+29,4 %), 2020 року – 16

(–27,3 %), 2021 року – 10 (–19,4 %), 2023 року – 11 (+2 %). Попри те, що кількісні показники засвідчують зниження рівня таких кримінальних правопорушень, якісні, з огляду на зменшення кількості об'єктів, які виносили на приватизацію, значно зростають (+18,2 %), а завдані збитки від такої незаконної приватизації становили понад 20,7 млрд грн.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження. Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Тетяни Чумакової на тему: «Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна» виконана на високому науковому рівні.

Наукова обґрунтованість, рівень виконання поставленого наукового завдання та опанування здобувачем методології наукової діяльності. Наукова обґрунтованість роботи забезпечена різноманітністю опрацьованих джерел, використанням низки різноманітних методів пізнання з огляду на предмет дисертаційного дослідження та опрацювання нормативно-правових актів. У роботі використано джерела кримінально-правової, кримінологічної, а також економічної, адміністративно-правової, цивілістичної і господарсько-правової наук, аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС і Національної поліції України, Державної судової адміністрації України, Фонду державного майна України, статистичні дані й матеріали судової практики, за допомогою яких проілюстровано законодавчі й теоретичні положення.

Авторка на належному науковому рівні визначила поняття «державне майно», «комунальне майно», «незаконна приватизація державного, комунального майна», «кримінальні правопорушення у сфері приватизації». Зосереджено увагу на вчиненні кримінального правопорушення незаконної приватизації державного, комунального майна службовою особою, що також стало напрямом удосконалення законодавства через внесення відповідних змін і доповнень до ст. 233 КК України.

Запропоновано додатковий вид покарання у виді позбавлення права займати певні посади, передусім коли спеціальним суб'єктом є службова особа.

Систематизовано особливості правозастосовної практики щодо цієї категорії кримінальних правопорушень, виявлено загальні тенденції призначення покарання у випадку незаконної приватизації державного, комунального майна.

Здійснено юридичну оцінку сукупності кримінальних правопорушень, оскільки судова практика засвідчила, що йде шляхом, коли дії службових осіб у разі незаконної приватизації державного, комунального майна оцінюють за сукупністю кримінальних правопорушень – за ст. 233 і (за наявності до цього підстав) нормою КК України про відповідне кримінальне правопорушення, зокрема ст. 364 чи 364-1 КК України.

Дисертанткою здійснено аналіз законодавства зарубіжних країн щодо кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері приватизації. Надано обґрунтування та окреслено механізм виявлення незаконної приватизації державного, комунального майна у великих розмірах через надання визначення поняттю неоподаткованого мінімуму доходів громадян і податкової соціальної пільги. Також визначено, що розмір податкової соціальної пільги, а отже, поняття «великого розміру» незаконної приватизації державного, комунального майна, залежить від року.

Привертає увагу запропонований авторський підхід до тлумачення сутності охорони об'єктів державного, комунального приватизаційного фонду, який ґрунтується не тільки на результатах кримінально-правового забезпечення таких об'єктів як необхідної умови нормального функціонування сфери господарської діяльності країни з огляду на воєнний стан, сучасні підходи й досягнення юридичної доктрини. Він також передбачає концентрацію уваги законодавця на виокремленні похідних наслідків (спричиненні значної майнової шкоди державі, народу України), що мають економічний характер і впливають на визначення обсягу караності діяння.

Ми поділяємо твердження дисертантки, що кримінальна відповідальність – це не єдиний засіб кримінально-правового впливу у сфері охорони приватизаційного фонду України, оскільки проведений аналіз судових рішень засвідчує, що доволі часто застосовують й інші засоби такого впливу, які поки що достатньо не досліджено в теорії кримінального права, зокрема заохочувальні (звільнення від кримінальної відповідальності), пробаційний нагляд, спеціальна конфіскація, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю.

Отже, результати дисертаційного дослідження Тетяни Чумакової, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів наукового пізнання. Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто. Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. Дисертація Тетяни Чумакової викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота містить анотації, вступ, три розділи, що мають сім підрозділів, висновки, список використаних джерел (242 найменування на 23 сторінках) і два додатки на 11 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 212 сторінок, із них основний текст дисертації – 165 сторінок.

Основні положення дисертації, що винесені на захист, належно відображено в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Перевагами

роботи є вміле обґрунтування авторкою власної думки, ведення наукової дискусії із вченими, послідовний, логічний та системний виклад матеріалу.

Імпонує наукова активність дисертантки, що виявилася в опублікуванні результатів дослідження в трьох наукових статтях у фахових наукових виданнях України, а також шістьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Публікації здобувачки засвідчують її послідовну роботу для досягнення поставленої мети.

Дисертацію оформлено згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написано державною мовою з дотриманням наукового стилю. За результатами здійсненого дослідження дисертантка сформулював пропозиції та рекомендації з удосконалення кримінального законодавства щодо незаконної приватизації державного, комунального майна. Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано висновки, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, загалом вирізняються аргументованістю та послідовністю.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності – плагіату, фабрикації, фальсифікації. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності. Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Тетяни Чумакової відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – сформулювати нову редакцію ст. 233 КК України з метою охорони процесу приватизації державного, комунального майна й ефективного застосування цієї норми на практиці.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Тетяни Чумакової на тему «Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Тетяни Чумакової «Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна», слід зауважити, що воно має певні положення й недоліки, які є суперечливими та потребують додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. Пропозиції дисертантки щодо суб'єктного складу незаконної приватизації державного, колективного майна видаються дискусійними, а саме доповнення ст. 233 КК України частиною 3, у якій ішлося б про «дії, вчинені службовою особою шляхом використання свого службового становища».

2. У дисертаційному дослідженні авторка зосереджує увагу на термінопонятті «приватизація особою, яка не уповноважена на її здійснення», що потребує детальнішого тлумачення.

Водночас ці зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на науковий рівень дисертації та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачкою. З огляду на викладене, вважаю, що дисертація Т. Чумакової «Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна» є кваліфікаційною науковою працею, яка містить положення, що мають істотне значення для правничої науки, а саме здійснено докладну кримінально-правову характеристику кримінального правопорушення, передбаченого ст. 233 КК України, на підставі чого запропоновано прийнятний варіант удосконалення цієї кримінально-правової заборони.

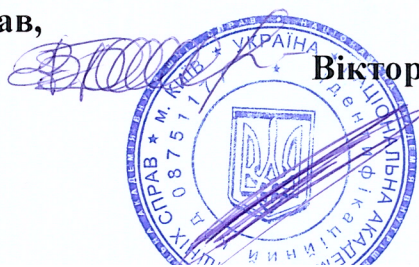
Висловлені зауваження мають рекомендаційний або дискусійний характер і не позначаються на загальній позитивній оцінці дисертаційного дослідження, оскільки спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту. А зміст роботи, емпірична база, висновки, акти впровадження відповідають встановленим вимогам і є завершеною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.

На підставі зазначеного вважаю, що дисертація Тетяни Чумакової «Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна» за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»; є завершеною, самостійною кваліфікованою науковою працею, що містить науково обґрунтовані результати проведених авторкою досліджень, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для юридичної науки; відповідає вимогам, визначеним Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами), а також наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 щодо оформлення дисертації, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Авторка дисертації – Тетяна Чумакова – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

**професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Вікторія БАБАНІНА